

POZYCJA PRAWNA WSPÓLNIKA SPÓŁKI JAWNEJ

Katarzyna Kopaczyńska-Pieczniak

MONOGRAFIE LEX

LEX

a Wolters Kluwer business

POZYCJA PRAWNA WSPÓLNIKA SPÓŁKI JAWNEJ

Katarzyna Kopaczyńska-Pieczniak

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2013

Stan prawny na 20 marca 2013 r.

Recenzent

Prof. zw. dr hab. Andrzej Kidyba

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Ewa Fonkowicz

Opracowanie redakcyjne

Agata Czuj

Łamanie

Wolters Kluwer Polska

Układ typograficzny

Marta Baranowska

.....
Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących
im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej
w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło.
A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.
.....

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by Wolters Kluwer Polska SA, 2013

ISBN 978-83-264-4365-7

ISSN 1897-4392

Wydane przez:

Wolters Kluwer Polska SA

Redakcja Książek

01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a

tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Mojemu Mężowi Tomaszowi

Spis treści

Wykaz skrótów / 15

Wstęp / 21

Rozdział I

Struktura podmiotowa spółki jawnej / 33

- § 1. Aspekty konstrukcji spółki jawnej wpływające na pozycję prawną wspólnika / 33
 - 1. Istota spółki jawnej jako handlowej spółki osobowej / 33
 - 2. Podmiotowość prawna spółki jawnej / 41
 - 3. Znaczenie celu spółki dla oceny pozycji prawnej wspólnika / 54
- § 2. Istota uczestnictwa w spółce jawnej / 70
 - 1. Pojęcie wspólnika i uczestnictwa w spółce jawnej / 70
 - 2. Uczestnictwo a „udział” w spółce jawnej / 74
 - 3. Charakter prawny stosunku uczestnictwa w spółce jawnej / 82
- § 3. Podmioty prawa mogące być wspólnikami spółki jawnej / 94
- § 4. Ograniczenia i zakazy uczestniczenia w spółce jawnej w charakterze wspólnika / 112
- § 5. Wnioski / 119

Rozdział II

Organizacyjne prawa i obowiązki wspólnika spółki jawnej / 121

- § 1. Prawo reprezentowania spółki / 121
 - 1. Istota prawa reprezentowania spółki / 121
 - 2. Charakter prawa reprezentowania spółki / 123
 - 3. Podstawa prawna reprezentowania spółki przez wspólnika / 127

4. Zakres prawa reprezentowania spółki / **134**
5. Pozbawienie wspólnika prawa reprezentowania spółki / **137**
6. Sposób wykonywania prawa reprezentowania spółki przez wspólnika / **145**
7. Skutki działania wspólnika jako rzekomego przedstawiciela (reprezentanta) / **154**
8. Nadużycie umocowania / **161**
- § 2. Prawo i obowiązek prowadzenia spraw spółki / **164**
 1. Istota prawa i obowiązku prowadzenia spraw spółki / **164**
 2. Charakter prawa i obowiązku prowadzenia spraw spółki / **167**
 3. Podstawa prawna prowadzenia spraw spółki przez wspólnika / **170**
 4. Zakres prawa i obowiązku prowadzenia spraw spółki / **172**
 5. Wyłączenie wspólnika od prowadzenia spraw spółki / **176**
 6. Pozbawienie wspólnika prawa i zwolnienie z obowiązku prowadzenia spraw spółki / **178**
 7. Sposób wykonywania prawa i obowiązku prowadzenia spraw spółki / **185**
- § 3. Prowadzenie spraw i reprezentowanie spółki w stosunkach wewnętrznych / **190**
 1. Zależności między prowadzeniem spraw a reprezentowaniem spółki / **190**
 2. Prowadzenie spraw i reprezentowanie spółki a stosunki między wspólnikiem a spółką / **194**
 3. Prowadzenie spraw i reprezentowanie spółki a stosowanie przepisów o zleceniu i prowadzeniu cudzych spraw bez zlecenia / **205**
- § 4. Wnioski / **212**

Rozdział III

Korporacyjne prawa i obowiązki wspólnika spółki jawnej / 217

- § 1. Prawo głosu i prawo wyrażania zgody / **217**
 1. Istota prawa głosu i prawa wyrażania zgody / **217**
 2. Charakter prawa głosu i prawa wyrażania zgody / **220**
 3. Zasady wykonywania prawa głosu / **226**
 4. Zasady wykonywania prawa wyrażania zgody / **232**

5. Problem zgody wspólnika na zmianę umowy spółki uszczuplającą jego prawa lub zwiększającą jego obowiązki / **236**
6. Dopuszczalność podważenia uchwały wspólników lub wyrażonej zgody / **240**
- § 2. Prawo kontroli spółki.
Obowiązki wspólników w zakresie kontroli spółki / **243**
 1. Pojęcie prawa kontroli spółki / **243**
 2. Charakter prawa kontroli spółki / **247**
 3. Zakres prawa kontroli spółki / **251**
 4. Wykonywanie prawa kontroli spółki / **255**
 5. Obowiązki wspólników w zakresie kontroli spółki / **258**
- § 3. Obowiązek lojalności i zakaz zajmowania się interesami konkurencyjnymi / **260**
 1. Obowiązek lojalności oraz zakaz zajmowania się interesami konkurencyjnymi a zakaz konkurencji / **260**
 2. Zakres obowiązku lojalności / **264**
 3. Zakres zakazu zajmowania się interesami konkurencyjnymi / **269**
 4. Charakter obowiązku lojalności i zakazu zajmowania się interesami konkurencyjnymi / **275**
 5. Zgoda na zajmowanie się interesami konkurencyjnymi / **280**
 6. Skutki naruszenia obowiązku lojalności i zakazu zajmowania się interesami konkurencyjnymi / **282**
- § 4. Obowiązek „firmowania” spółki / **288**
 1. Istota obowiązku „firmowania” spółki / **288**
 2. Charakter obowiązku „firmowania” spółki / **293**
- § 5. Wnioski / **294**

Rozdział IV

Majątkowe prawa i obowiązki wspólnika spółki jawnej / 298

- § 1. Obowiązek wniesienia wkładu / **298**
 1. Istota obowiązku wniesienia wkładu / **298**
 2. Charakter obowiązku wniesienia wkładu / **303**
 3. Przedmiot i rodzaje wkładów / **309**
 4. Zasady wykonania obowiązku wniesienia wkładu / **320**

- 5. Odpowiedzialność wspólnika za niewykonanie lub nienależyte wykonanie obowiązku wniesienia wkładu / **327**
- § 2. Prawo do udziału w zyskach / **330**
 - 1. Pojęcie prawa do udziału w zyskach / **330**
 - 2. Charakter prawa do udziału w zyskach / **332**
 - 3. Zakres prawa do udziału w zyskach / **336**
 - 4. Realizacja prawa do udziału w zyskach / **340**
 - 5. Prawo do udziału w zyskach ze spraw niezakończonych / **346**
- § 3. Obowiązek uczestniczenia w stratach spółki / **349**
 - 1. Istota obowiązku uczestniczenia w stratach / **349**
 - 2. Charakter obowiązku uczestniczenia w stratach / **351**
 - 3. Zakres obowiązku uczestniczenia w stratach / **353**
 - 4. Sposób wykonania obowiązku uczestniczenia w stratach / **356**
 - 5. Uczestnictwo w stratach ze spraw niezakończonych / **359**
- § 4. Prawo do odsetek / **361**
 - 1. Istota prawa do odsetek / **361**
 - 2. Charakter prawa do odsetek / **363**
 - 3. Zakres prawa do odsetek / **364**
 - 4. Realizacja prawa do odsetek / **367**
- § 5. Wnioski / **369**

Rozdział V

Prawa i obowiązki wspólnika spółki jawnej w zakresie zmian w składzie osobowym oraz rozwiązania spółki / 372

- § 1. Prawo wypowiedzenia umowy spółki / **372**
 - 1. Istota i charakter prawa wypowiedzenia umowy spółki / **372**
 - 2. Wykonanie prawa wypowiedzenia umowy spółki / **376**
 - 3. Skutki wypowiedzenia umowy spółki / **378**
- § 2. Prawo przeniesienia ogółu praw i obowiązków wspólnika na inną osobę / **379**
 - 1. Istota prawa przeniesienia ogółu praw i obowiązków wspólnika na inną osobę / **379**
 - 2. Charakter prawa przeniesienia ogółu praw i obowiązków / **383**

3. Przedmiot prawa wspólnika przeniesienia ogółu praw i obowiązków / **385**
4. Wykonanie prawa przeniesienia ogółu praw i obowiązków / **388**
- § 3. Prawo żądania wyłączenia wspólnika ze spółki / **392**
 1. Istota i charakter prawa żądania wyłączenia wspólnika ze spółki / **392**
 2. Realizacja prawa żądania wyłączenia wspólnika ze spółki / **394**
- § 4. Prawo żądania rozwiązania spółki przez sąd / **398**
 1. Istota i charakter prawa żądania rozwiązania spółki przez sąd / **398**
 2. Wykonanie prawa żądania rozwiązania spółki przez sąd / **400**
- § 5. Prawo wyrażenia zgody na przystąpienie do spółki nowego wspólnika / **404**
 1. Wymóg zgody dotychczasowych wspólników na przystąpienie do spółki nowego wspólnika / **404**
 2. Zasady wyrażenia zgody na przystąpienie do spółki nowego wspólnika / **407**
- § 6. Prawo zastrzeżenia w umowie wstąpienia do spółki spadkobierców zmarłego wspólnika / **408**
 1. Dopuszczalność zastrzeżenia w umowie spółki wstąpienia do niej spadkobierców wspólnika / **408**
 2. Podstawa przysługiwania spadkobiercom praw zmarłego wspólnika / **412**
- § 7. Prawo do części majątku spółki i obowiązek wyrównania brakującej wartości w razie wystąpienia wspólnika / **417**
 1. Istota i charakter prawa do części majątku spółki i obowiązku wyrównania brakującej wartości / **417**
 2. Zakres prawa do części majątku spółki i obowiązku wyrównania brakującej wartości / **420**
 3. Realizacja prawa do części majątku i obowiązku wyrównania brakującej wartości / **424**
- § 8. Prawo do części majątku oraz obowiązek uczestniczenia w niedoborze w razie likwidacji spółki / **427**
 1. Istota i charakter prawa do części majątku oraz obowiązku uczestniczenia w niedoborze / **427**

2. Zakres i wykonanie prawa do części majątku oraz obowiązku uczestniczenia w niedoborze / **429**
3. Problem prawa do majątku nieistniejącej spółki ujawnionego po jej rozwiązaniu / **433**
- § 9. Prawo do przejęcia majątku spółki / **439**
 1. Pojęcie i charakter prawa do przejęcia majątku spółki / **439**
 2. Przesłanki powstania prawa do przejęcia majątku spółki / **441**
 3. Zakres prawa do przejęcia majątku spółki / **443**
- § 10. Wnioski / **445**

Rozdział VI

Odpowiedzialność wspólnika spółki jawnej za zobowiązania spółki / 449

- § 1. Istota odpowiedzialności wspólnika za zobowiązania spółki / **449**
- § 2. Charakter prawny odpowiedzialności wspólnika za zobowiązania spółki / **453**
- § 3. Przesłanki odpowiedzialności wspólnika / **464**
- § 4. Zakres przedmiotowy odpowiedzialności wspólnika za zobowiązania spółki / **469**
- § 5. Treść odpowiedzialności wspólnika za zobowiązania spółki / **474**
- § 6. Zakres czasowy odpowiedzialności wspólnika / **480**
- § 7. Odpowiedzialność za zobowiązania spółki wobec wierzyciela – wspólnika / **485**
- § 8. Roszczenia regresowe / **488**
- § 9. Zarzuty przysługujące wspólnikowi / **491**
- § 10. Dochodzenie od wspólnika roszczeń z tytułu odpowiedzialności za zobowiązania spółki / **502**
- § 11. Prawomocność materialna wyroku przeciwko spółce oraz wyroku przeciwko wspólnikowi / **509**
- § 12. Nadanie klauzuli wykonalności przeciwko wspólnikowi tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko spółce lub przeciwko wspólnikowi / **514**
- § 13. Upadłość spółki jawnej a odpowiedzialność jej wspólników. Upadłość wspólnika spółki jawnej / **522**

- § 14. Modyfikacje pozycji prawnej wspólnika spółki jawnej w zakresie szczególnych przypadków odpowiedzialności za jej zobowiązania / **529**
1. Odpowiedzialność za zobowiązania powstałe przed wpisem spółki do rejestru / **529**
 2. Odpowiedzialność wspólnika przystępującego do spółki za jej zobowiązania / **535**
 3. Odpowiedzialność za zobowiązania spółki w razie przeniesienia ogółu praw i obowiązków wspólnika na inną osobę / **539**
 4. Odpowiedzialność wspólnika zawierającego umowę spółki jawnej z przedsiębiorcą jednoosobowym / **543**
 5. Odpowiedzialność wspólnika za zobowiązania spółki w procesach transformacyjnych / **551**
 6. Odpowiedzialność spadkobiercy wstępującego do spółki / **556**
- § 15. Wnioski / **560**
- Podsumowanie / **565**
- Bibliografia / **577**

Wykaz skrótów

Źródła prawa

- d.k.p.c.** dawny kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934 z późn. zm.)
- k.c.** ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
- k.h.** rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. – Kodeks handlowy (Dz. U. Nr 57, poz. 502 z późn. zm.)
- Konstytucja RP** Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p.** ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.)
- k.p.c.** ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
- k.p.k.** ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- k.r.o.** ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 788 z późn. zm.)

- k.s.h.** ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. Nr 94, poz. 1037 z późn. zm.)
- o.p.** ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 749 z późn. zm.)
- pr. spółdz.** ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848 z późn. zm.)
- pr. stow.** ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 z późn. zm.)
- p.u.n.** ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 1112 z późn. zm.)
- p.w.p.** ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1117 z późn. zm.)
- u.d.u.** ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 11, poz. 66 z późn. zm.)
- u.e.z.i.g.s.e.** ustawa z dnia 4 marca 2005 r. o europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych i spółce europejskiej (Dz. U. Nr 62, poz. 551 z późn. zm.)
- u. fin. publ.** ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 157, poz. 1240 z późn. zm.)
- u.g.k.** ustawa z dnia 20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 45, poz. 236)
- u.o.i.f.** ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 211, poz. 1384 z późn. zm.)

- u.KRS** ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2007 r. Nr 168, poz. 1186 z późn. zm.)
- u.m.p.s.** ustawa z dnia 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 7, poz. 29 z późn. zm.)
- u.o.k.k.** ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. Nr 50, poz. 331 z późn. zm.)
- u.o.p.d.g.** ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (tekst jedn.: Dz. U. z 2006 r. Nr 216, poz. 1584 z późn. zm.)
- u.p.n.p.r.** ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (Dz. U. Nr 171, poz. 1206)
- u.p.p.** ustawa z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2002 r. Nr 112, poz. 981 z późn. zm.)
- u.rach.** ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 330)
- u.r.s.g.** ustawa z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz. U. Nr 33, poz. 175 z późn. zm.)
- u.s.d.g.** ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 220, poz. 1447 z późn. zm.)
- u. sam. gm.** ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.)
- u. sam. pow.** ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592 z późn. zm.)

u. sam. woj.	ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590 z późn. zm.)
u.s.e.	ustawa z dnia 22 lipca 2006 r. o spółdzielni europejskiej (Dz. U. Nr 149, poz. 1077 z późn. zm.)
u.w.l.	ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (tekst jedn.: Dz. U. z 2000 r. Nr 80, poz. 903 z późn. zm.)
u.z.n.k.	ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503 z późn. zm.)
rozporządzenie 2137/85	rozporządzenie Rady (EWG) nr 2137/85 z dnia 25 lipca 1985 r. w sprawie europejskiego zgrupowania interesów gospodarczych (EZIG) (Dz. Urz. UE L 199 z 31.07.1985, s. 1)

Periodyki

Apel. W-wa	Apelacja. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Warszawie
Biul. SAKa	Biuletyn Sądu Apelacyjnego w Katowicach
Biul. SN	Biuletyn Sądu Najwyższego
EP	Edukacja Prawnicza
GSP	Gdańskie Studia Prawnicze
GSP-Prz. Orz.	Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa
KPP	Kwartalnik Prawa Prywatnego
Mon. Pod.	Monitor Podatkowy
Mon. Praw.	Monitor Prawniczy
Mon. Pr. Bank.	Monitor Prawa Bankowego
NP	Nowe Prawo
NPN	Nowy Przegląd Notarialny

OG	Orzecznictwo Gospodarcze
ONSA	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB	Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSG	Orzecznictwo Sądów w Sprawach Gospodarczych
OSN	Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNAP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC-ZD	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
PG	Prawo Gospodarcze
PiP	Państwo i Prawo
PiZS	Praca i Zabezpieczenie Społeczne
PN	Przegląd Notarialny
POSAG	Przegląd Orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
PPA	Przegląd Prawa i Administracji
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
Pr. Bank.	Prawo Bankowe
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Pr. Pr.	Prawo Pracy
Pr. Przed.	Prawo Przedsiębiorcy
Pr. Sp.	Prawo Spółek
Prz. Pod.	Przegląd Podatkowy

PS	Przegląd Sądowy
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	Studia Cywilistyczne
SP	Studia Prawnicze
ZNUJ	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUŁ	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego
ZNUMK	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika

Inne

KRS	Krajowy Rejestr Sądowy
NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
SA	sąd apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
SW	Sąd Wojewódzki
WSA	Wojewódzki Sąd Administracyjny

Wstęp

I. Niniejsza monografia poświęcona jest problematyce pozycji prawnej wspólnika spółki jawnej, uregulowanej przepisami art. 22–85 k.s.h., do której mają również zastosowanie art. 1–10¹ k.s.h. Zagadnienie to, mimo fundamentalnego znaczenia zarówno w warstwie teoretycznej, jak i praktycznej, nie było przedmiotem opracowania o charakterze kompleksowym. W literaturze poddawane są analizie poszczególne aspekty ustroju czy funkcjonowania spółki jawnej bądź też uczestnictwa w niej. Opracowania w tym zakresie stanowią obecnie bogaty i cenny dorobek, wzbogacony orzecznictwem, z uwagi na problemy powstające w praktyce funkcjonowania spółek jawnych. Doniosłość poruszanych w pracy zagadnień wynika przede wszystkim z modelowego charakteru spółki jawnej, będącej podstawową formą spółki handlowej. Przepisy jej dotyczące mają bowiem odpowiednie zastosowanie w kwestiach nieuregulowanych odmiennie do innych handlowych spółek osobowych: partnerskiej (art. 89 k.s.h.), komandytowej (art. 103 k.s.h.) oraz komandytowo-akcyjnej w zakresie stosunku prawnego komplementariuszy, zarówno między sobą, wobec wszystkich akcjonariuszy, jak i wobec osób trzecich, a także do wkładów komplementariusza do spółki, z wyłączeniem wkładów na kapitał zakładowy (art. 126 § 1 pkt 1 k.s.h.). W związku z tym pozycja prawna wspólnika w spółce jawnej stanowi niejako „model” pozycji wspólnika spółki osobowej (z wyjątkiem akcjonariusza w spółce komandytowo-akcyjnej), od którego odstępstwa wynikają z odmiennych uregulowań dotyczących pozostałych spółek osobowych, w czym wyrażają się ich szczególne cechy. Ponadto asumptem do analizy prezentowanej problematyki jest również znaczenie spółki jawnej w praktyce obrotu¹, przywrócone po wejściu w życie kodeksu spółek handlowych, choć aktualnie istotnie osłabione zniesie-

¹ Według danych GUS na koniec 2011 r. liczba spółek jawnych w Polsce wynosi 32 390.

niem konstrukcji przymusowego przekształcenia spółki cywilnej w jawną (art. 26 § 4–6 k.s.h.)². Z tych względów uzasadnione wydaje się podjęcie próby opracowania monograficznego, zawierającego kompleksową i pogłębioną analizę pozycji prawnej wspólnika spółki jawnej.

II. Prezentowane opracowanie stanowi analizę pozycji prawnej wspólnika spółki jawnej na gruncie prawa handlowego. Związane z pozycją wspólnika tej spółki zagadnienia z zakresu prawa postępowania cywilnego, prawa upadłościowego, prawa pracy, prawa publicznego gospodarczego, prawa finansowego i innych gałęzi prawa zostały w pracy uwzględnione w stopniu niezbędnym do wyjaśnienia omawianej problematyki, analizy spójności rozwiązań przyjętych w prezentowanym zakresie przez poszczególne gałęzie czy dziedziny prawa. Poza zakresem rozważań pozostawiono również analizę problematyki stosowania do wspólnika spółki jawnej regulacji z zakresu prawa rodzinnego oraz spadkowego. Zagadnienia te zostały w pracy ujęte w stopniu koniecznym do zachowania kompletności wywodu. Z tego względu niniejsza monografia nie stanowi wyczerpującego opracowania dotyczącego tytułowej problematyki. Wynika to ze złożoności i wielopłaszczyznowości zagadnień dotyczących pozycji prawnej wspólnika spółki jawnej. Jej analiza na tle innych gałęzi, dziedzin prawa czy wyspecjalizowanych działów prawa cywilnego, a także na płaszczyźnie wpływu objętych nimi regulacji na stosunki prawne unormowane w kodeksie spółek handlowych mogłaby bowiem stanowić przedmiot oddzielnego opracowania.

III. Podjęcie się przedstawienia tytułowej problematyki uzasadnia przede wszystkim okoliczność, iż przepisy dotyczące spółki jawnej nie kształtują pozycji prawnej wspólnika w sposób jednoznaczny. Charakteryzuje ją pewna dwutorowość regulacji, w której można dostrzec z jednej strony uwypuklenie podmiotowości spółki, z drugiej zaś podkreślanie znaczenia składu osobowego i wskazywanie na istnienie więzi prawnej między wspólnikami. Wprawdzie spółce jawnej przyznana została podmiotowość prawna (art. 8 § 1 k.s.h.), ale określone przez przepisy zasady jej organizacji i funkcjonowania nie uległy zasadniczej zmianie w porównaniu ze stanem prawnym, istniejącym na gruncie kodeksu handlowego, gdy tej podmiotowości jednoznacznie przyznanej nie miała, zwłaszcza w stosunkach wewnętrznych, i gdy stosunki we-

² Zmiana ta została dokonana ustawą z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. Nr 217, poz. 1381).

wewnętrzne w spółce traktowane były przez przepisy kodeksu handlowego jako istniejące między wspólnikami. Przepisy kodeksu spółek handlowych nie kreują więc wyodrębnienia podmiotowego spółki od wspólników w pełnym zakresie. Jednocześnie nie uwzględniają podmiotowości prawnej spółki w sferze podejmowania decyzji w spółce w sprawach dotyczących wspólników, nie określają też zasad jej reprezentowania w stosunkach ze wspólnikiem. Tymczasem skoro spółka występuje wobec wspólnika jako podmiot, a więc istnieje podstawa do kreowania stosunków prawnych między spółką a wspólnikiem, a wspólnik jednocześnie wchodzi w skład spółki, konsekwentne uwzględnienie jej podmiotowości prawnej wymagałoby uregulowania zasad zarówno podejmowania decyzji, zwłaszcza dotyczących statusu wspólnika, jak i reprezentowania spółki wobec niego.

Konstrukcję spółki jawnej na tle kodeksu spółek handlowych można więc ująć jako przyobleczoną w podmiotowość prawną zbiorowość – organizację wspólników, zobowiązanych do współdziałania, którzy – wykonując swoje prawa i obowiązki – jednocześnie kreują stosunki pomiędzy tą zbiorowością a poszczególnymi jej członkami. Nadanie nowej formy dotychczasowej treści w zakresie uregulowania konstrukcji spółki jawnej rzutuje w sposób oczywisty na ocenę pozycji prawnej wspólnika tej spółki. Zasadnicza trudność wyraża się bowiem w konieczności pogodzenia z jednej strony koncepcji odrębności podmiotowej spółki od wspólników, z drugiej ukształtowania praw i obowiązków wspólnika, a także – w pewnym zakresie – jego odpowiedzialności za zobowiązania spółki w sposób wyrażający ideę stosunku prawnego istniejącego pomiędzy wspólnikami. Oba te aspekty determinują ocenę pozycji prawnej wspólnika w zakresie jego kompetencji w spółce i ciężącej na nim odpowiedzialności oraz kształtują zakres wyodrębnienia prawnego (podmiotowego) spółki od wspólników.

IV. Przedstawienie pozycji prawnej wspólnika w spółce jawnej wymaga uwzględnienia różnych jej aspektów. Przede wszystkim pozycja wspólnika wyraża się w przysługujących prawach i obowiązkach w spółce, a także odpowiedzialności za zobowiązania spółki. Ponadto istotne znaczenie ma jednocześnie ustalenie jego sytuacji w tym zakresie wobec spółki, a więc w relacji wspólnik – spółka, a także w stosunku do pozostałych wspólników. Wskazane elementy pozycji prawnej wspólnika znajdują swój wyraz w szczególności w treści, charakterze, zasadach realizacji poszczególnych praw i obowiązków, a także odpowiedzialności wspólnika za zobowiązania spółki.

Podstawowe znaczenie odgrywają w tym zakresie elementy, a także charakter stosunku prawnego uczestnictwa (członkostwa) w spółce. Analiza pozycji prawnej wspólnika wymaga bowiem przede wszystkim zdefiniowania pojęcia „wspólnik”, a więc podmiotu, któremu pozycja ta przysługuje. Ponadto jej ustalenie wymaga scharakteryzowania stosunku uczestnictwa, gdyż wyznacza on więzi prawne powstałe z tytułu przynależności do spółki i jest podstawą kształtowania relacji między wspólnikiem a spółką oraz wobec pozostałych wspólników. Zasadnicze elementy, składające się na pozycję wspólnika w spółce, stanowiące niejako jej „rdzeń”, wyznacza przy tym treść stosunku prawnego uczestnictwa, obejmująca prawa i obowiązki wspólnika, a także obciążająca go odpowiedzialność za zobowiązania spółki.

Pełna ocena pozycji prawnej wspólnika w spółce jawnej wymaga jednoczesnego uwzględnienia konstrukcji prawnej samej spółki, a w szczególności podmiotowości prawnej spółki, znaczenia zobowiązania wynikającego z zawarcia umowy spółki oraz istoty spółki jawnej jako spółki osobowej. Pozycja prawna wspólnika spółki jawnej oceniana przez pryzmat konstrukcji stosunku prawnego spółki jawnej, będącej podmiotem prawa, wyraża się w stopniu wyodrębnienia podmiotowego spółki od tworzących ją wspólników, co implikuje określenie rodzaju więzi prawnych powstających w obrębie stosunku prawnego spółki, których treść wyznacza jego status. Istotne znaczenie odgrywa też określenie granic swobody umów w zakresie kształtowania stosunku prawnego spółki, a w konsekwencji pozycji prawnej wspólnika. Wszystkie wskazane czynniki powinny zostać zastosowane łącznie.

Charakterystyczne jest przy tym wzajemne oddziaływanie wskazanych elementów wyznaczających pozycję prawną wspólnika w spółce jawnej. Wyraża się ono w tym, że z jednej strony analiza pozycji prawnej wspólnika w zakresie przysługujących mu praw i obowiązków, a także odpowiedzialności za zobowiązania spółki wymaga uwzględnienia podmiotowości prawnej spółki jawnej, jej cech jako spółki osobowej, a także znaczenia zobowiązania wynikającego z umowy spółki i granic swobody umów. Z drugiej strony ocena podmiotowości prawnej spółki w stosunku do tworzących ją wspólników, a więc jej prawnego wyodrębnienia od wspólników, zwłaszcza w stosunkach wewnętrznych, jest możliwa przy uwzględnieniu charakteru i treści poszczególnych praw i obowiązków wspólnika oraz jego odpowiedzialności za zobowiązania spółki. Jednocześnie w sposobie ich ukształtowania wyraża się również istota spółki jawnej jako „modelowej” spółki osobowej. Wskazują one

również na naturę (właściwość) zarówno stosunku prawnego spółki jawnej, jak i uczestnictwa w niej, będącą jednym z wyznaczników granic swobody umów w świetle art. 353¹ k.c.

V. Już wstępna analiza treści, zasad wykonywania, a także dopuszczalności kształtowania czy pozbawienia poszczególnych praw i obowiązków współnika spółki jawnej, jak również konstrukcji jego odpowiedzialności za zobowiązania spółki prowadzi do wniosku, że w świetle przepisów kodeksu spółek handlowych możliwe jest przyjęcie dwóch przeciwstawnych koncepcji dotyczących pozycji współnika w spółce jawnej. Ten dualizm ujęcia pozycji prawnej współnika wyraża się w szczególności w następujących aspektach:

- w zakresie wyodrębnienia podmiotowego spółki od współników;
- w rodzaju i struktury podmiotowej stosunków prawnych, powstałych w obrębie stosunku prawnego spółki;
- w charakterze prawnym ogółu praw i obowiązków współnika (udziału w spółce);
- w możliwości przenoszenia w granicach wyznaczonych przez normy o charakterze dyspozytywnym do stosunków wewnętrznych spółki, w odniesieniu do zakresu i sposobu wykonywania praw współnika, konstrukcji charakterystycznych dla spółek kapitałowych, wyrażających zasadę prymatu kapitału nad osobą.

W konsekwencji teoretycznie możliwe są dwa skrajne ujęcia pozycji prawnej współnika w spółce jawnej. Pierwsze z nich można sformułować jako opierające się na podstawach konstrukcyjnych, zakładających w szczególności:

- pełne wyodrębnienie spółki od współników, również w stosunkach wewnętrznych;
- istnienie wyłącznie stosunków prawnych między spółką a poszczególnymi współnikami, a w konsekwencji również sporów – tylko między spółką a danym współnikiem, wykonywania poszczególnych praw i obowiązków tylko w tych relacjach, przy jednoczesnej negacji istnienia stosunku prawnego między współnikami;
- oderwanie członkostwa w spółce od umowy spółki, a tym samym rozpatrywanie zmian w składzie współników w oderwaniu od umowy spółki;
- ujęcie „udziału w spółce” (ogółu praw i obowiązków) jako stanowiącego jedno prawo majątkowe, mające charakter zbywalny,

dziedziczny, na którym możliwe jest ustanowienie zastawu lub użytkowania, i które może być przedmiotem wspólności;

- dopuszczalność w granicach swobody umów wprowadzania – w zakresie wyznaczonym przez przepisy dyspozytywne – rozwiązań dotyczących zakresu czy realizacji praw, właściwych spółkom kapitałowym, w szczególności przyjęcie dopuszczalności zróżnicowania zakresu praw i obowiązków korporacyjnych wspólnika w zależności od rodzaju i wartości wkładu, co może stanowić podstawę przyznania wspólnikowi więcej niż jednego głosu.

Przeciwstawne niejako ujęcie pozycji prawnej wspólnika w spółce można z kolei zdefiniować jako przyjmujące następujące jej cechy:

- brak pełnego wyodrębnienia podmiotowego spółki od wspólników w stosunkach wewnętrznych;
- istnienie stosunków prawnych zarówno pomiędzy spółką a poszczególnymi wspólnikami, jak i pomiędzy samymi wspólnikami, co pozwala na przyjęcie dopuszczalności istnienia sporów pomiędzy wspólnikami w sprawach wynikających ze stosunków wewnętrznych spółki;
- powiązanie uczestnictwa w spółce ze statusem strony umowy spółki, a tym samym jednolite ujmowanie zmian w składzie osobowym spółki w kontekście zmian stron stosunku prawnego z niej wynikającego;
- ujęcie ogółu praw i obowiązków wspólnika („udziału w spółce”) jako kompleksu wszystkich praw i obowiązków przysługujących wspólnikowi z tytułu uczestnictwa w spółce, które ze swej istoty nie są zbywalne ani dziedziczne, nie mogą być przedmiotem zastawu lub użytkowania;
- niedopuszczalność przenoszenia na grunt spółki jawnej rozwiązań dotyczących kształtowania zakresu czy wykonywania praw charakterystycznych dla spółek kapitałowych, wyrażających zasadę primatu kapitału, z uwagi na sprzeczność z właściwością (naturą) stosunku prawnego spółki jawnej, w szczególności brak możliwości zróżnicowania siły głosu poszczególnych wspólników przez przyznanie poszczególnym wspólnikom różnej liczby głosów.

W pierwszym przypadku ukształtowanie pozycji wspólnika wykazuje, oczywiście we wskazanym zakresie, pewne zbliżenie do sytuacji wspólnika spółki kapitałowej, jednak przy jednoczesnym obciążeniu

go odpowiedzialnością za zobowiązania spółki. Drugie ze wskazanych ujęć pozwala natomiast uwypuklić osobowy charakter spółki i znaczenie substratu osobowego, a także zachować swoistą równowagę pomiędzy pozycją wspólnika wyznaczoną przez jego prawa i obowiązki a ponoszoną przez każdego z nich na jednakowych zasadach odpowiedzialnością za zobowiązania spółki. Jednocześnie możliwe są też konstrukcje pośrednie, zakładające pewne połączenie założeń wskazanych stanowisk. Przepisy kodeksu spółek handlowych nie odzwierciedlają wyraźnie żadnego ze wskazanych zapatrywań, jednak istotę i wykonywanie większości praw i obowiązków wspólników lepiej wyjaśnia drugie ze wskazanych ujęć. Wydaje się bowiem, że utrzymanie w przepisach kodeksu spółek handlowych podziału na spółki osobowe i kapitałowe ma określone znaczenie. Spółki osobowe powinny pozostać spółkami, w których podstawowym substratem są wspólnicy. Wydaje się, że to założenie powinno przyświecać wykładni przepisów ich dotyczących. Stąd nieuzasadnione jest zacieranie tej istoty spółki jawnej i ujmowanie pozycji wspólnika tej spółki w drodze wykładni przyjmującej konstrukcje występujące w spółkach kapitałowych, a tym samym kształtowanie w ten sposób pozycji prawnej wspólnika spółki jawnej w pewnym zakresie na wzór wspólnika spółki kapitałowej, jednocześnie obciążonego pełną odpowiedzialnością za zobowiązania spółki.

VI. Praca składa się z sześciu rozdziałów. Przyjęta struktura monografii wiąże się ze specyfiką pozycji prawnej wspólnika spółki jawnej i ma na celu wskazanie na jej zasadnicze aspekty. W rozdziale pierwszym przedstawione zostanie zagadnienie struktury podmiotowej spółki jawnej. Uzasadnione wydaje się omówienie zasadniczych kwestii dotyczących ukształtowania istoty tej spółki, zdefiniowanie jej osobowego charakteru, a także podmiotowości prawnej tej spółki. Są to bowiem elementy, których uwzględnienie jest konieczne przy ocenie pozycji prawnej wspólnika. Ponadto – ze względu na temat pracy – w rozdziale tym omówione zostaną zagadnienia dotyczące składu podmiotowego spółki, obejmujące nie tylko zdolność do uczestniczenia w spółce jawnej, lecz także istotę i charakter stosunku prawnego uczestnictwa, jak również „udziału” w spółce jawnej. Na treść tego stosunku składają się bowiem prawa i obowiązki wspólnika, wynika z niego też jego odpowiedzialność za zobowiązania spółki, a więc zasadnicze elementy kształtujące jego pozycję w spółce.

Kolejne rozdziały obejmować będą analizę poszczególnych rodzajów praw i obowiązków, a także odpowiedzialności wspólnika za zobowiązania

wiązania spółki, wyrażających różne aspekty wyznaczające sytuację prawną wspólnika spółki jawnej.

Rozdział drugi poświęcony zostanie aspektowi o charakterze organizacyjnym (menadżerskim), który wyraża się w przysługującym wspólnikowi *ex lege* prawie reprezentowania spółki oraz prawie i obowiązku prowadzenia jej spraw (art. 39 § 1 i art. 29 § 1 k.s.h.). Stąd uzasadnione wydaje się określenie tych kompetencji mianem „organizacyjnych”. Wspólnicy, realizując te uprawnienia (a także obowiązki), kształtują działalność samej spółki zarówno w stosunkach wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Jest to element uczestnictwa w spółce charakterystyczny dla spółki jawnej (występujący również w innych handlowych spółkach osobowych, w kształcie uwzględniającym ich specyfikę). Ten aspekt uczestnictwa w spółce jawnej stanowi wyraz braku osobowości prawnej po stronie spółki oraz dowodzi braku rozdzielenia funkcji zarządzania od wyposażenia spółki w majątek w postaci wniesionych wkładów.

Drugi aspekt pozycji wspólnika w spółce jawnej wyraża się w przysługiwaniu mu praw i obowiązków o charakterze *stricte* wspólniczym, stanowiących istotę w zasadzie „biernego” uczestniczenia w spółce, które są niezależne od tego, czy wspólnik jest uprawniony do prowadzenia spraw lub reprezentowania spółki. Jest to więc sfera uprawnień i obowiązków o charakterze „właścicielskim”, obejmujących prawa i obowiązki zarówno korporacyjne, jak i majątkowe. Prawom i obowiązkom korporacyjnym poświęcony zostanie rozdział trzeci, natomiast majątkowym – rozdział czwarty. W ramach pierwszej ze wskazanych kategorii uzasadnione wydaje się omówienie prawa głosu i wyrażania zgody (niezależnie od przysługiwania prawa prowadzenia spraw), prawa kontroli, obowiązku lojalności i zakazu zajmowania się interesami konkurencyjnymi, a także obowiązku „firmowania spółki”. Z kolei w drugiej ze wskazanych grup istotne znaczenie dla analizy pozycji prawnej wspólnika mają: obowiązek wniesienia wkładu, prawo do udziału w zyskach, obowiązek uczestniczenia w stratach (z uwzględnieniem prawa do zysku i obowiązku uczestniczenia w stratach ze spraw niezakończonych), prawo do odsetek.

Uzasadnione wydaje się również wyodrębnienie wśród praw i obowiązków wspólnika spółki jawnej kategorii praw i obowiązków w sferze kształtowania składu osobowego spółki oraz jej rozwiązania. Zostaną one przedstawione w rozdziale piątym. Wyznaczają one pozycję wspólnika w aspekcie trwałości i dobrowolności uczestnictwa w spółce,

a tym samym kształtują znaczenie składu osobowego dla istnienia spółki. W tym zakresie należy wyróżnić prawa mające w istocie charakter korporacyjny, których celem jest ukształtowanie sfery korporacyjnej stosunku spółki przez jego zmianę bądź rozwiązanie oraz prawa i obowiązki wspólnika o charakterze majątkowym, stanowiące konsekwencję ustania więzi korporacyjnej wyrażającej uczestnictwo w spółce danego wspólnika, których sedno sprowadza się do rozliczenia zaangażowania majątkowego wspólnika w spółkę (takie rozdzielanie nie zostało w pracy formalnie zaznaczone). Do pierwszej kategorii należą: prawo wypowiedzenia umowy spółki, przeniesienia ogółu praw i obowiązków, prawo żądania wyłączenia wspólnika oraz rozwiązania spółki przez sąd, a także prawo wyrażenia zgody na przystąpienie nowego wspólnika oraz prawo do zastrzeżenia w umowie wstąpienia do spółki spadkobierców zmarłego wspólnika. Druga grupa obejmuje natomiast prawo do części majątku spółki lub obowiązek wyrównania brakującej wartości w razie wystąpienia wspólnika, prawo do części majątku spółki lub obowiązek uczestniczenia w niedoborze w razie likwidacji spółki, z uwzględnieniem problemu prawa do majątku spółki wykreślonej z rejestru, a także prawo do przejęcia majątku spółki.

Ostatni istotny aspekt pozycji prawnej wspólnika spółki jawnej wyraża się w ponoszeniu przez wspólnika odpowiedzialności za zobowiązania spółki (art. 22 § 2 i art. 31 k.s.h.), która ma charakter nieograniczony, ponoszona jest całym majątkiem wspólnika, solidarnie ze spółką i pozostałymi wspólnikami, a przy tym jest odpowiedzialnością subsydiarną. Ponoszenie odpowiedzialności za zobowiązania spółki w kształcie określonym przez ustawę stanowi w każdym przypadku obligatoryjny element uczestnictwa wspólnika w spółce jawnej i jest w świetle art. 33¹ § 2 k.c. konsekwencją braku osobowości prawnej. Problematyce tej poświęcony zostanie rozdział szósty. Jego obszerność, wynikająca ze złożoności prezentowanych w nim zagadnień, jest uzasadniona ze względu na znaczenie tej odpowiedzialności, gdyż w istocie determinuje ona rodzaj i zakres praw, a także obowiązków wspólnika spółki jawnej.

VII. Innym zagadnieniem związanym z analizą pozycji wspólnika w spółce jawnej są również źródła jej ukształtowania i zasady zmian w zakresie wyznaczających ją praw i obowiązków oraz odpowiedzialności wspólnika za zobowiązania spółki. Problematyka ta powinna zostać uwzględniona w ramach rozważań poświęconych omawianiu poszcze-

gólnych praw czy obowiązków wyznaczających pozycję prawną wspólnika spółki jawnej.

W tym aspekcie należy przede wszystkim wyróżnić ustawowy model pozycji wspólnika w spółce, ukształtowany wprost przepisami prawa, niezmodyfikowany postanowieniami umowy spółki, którego istotą jest co do zasady równość praw i obowiązków wspólników. Charakteryzuje go przysługiwanie wspólnikowi wszystkich wskazanych w ustawie praw i obowiązków, zarówno o charakterze organizacyjnym, które w osobach prawnych przysługują organom, jak i o charakterze „właścicielskim”, wyrażających „bierny” aspekt uczestnictwa w spółce, zbliżonych do przysługujących członkom korporacyjnych osób prawnych, zwłaszcza spółek kapitałowych. Jego cechą jest również stabilny skład osobowy, trwałość uczestnictwa w spółce, co implikuje ukształtowanie spółki o „zamkniętym” składzie wspólników.

Odstępstwa od tak ukształtowanego statusu wspólnika wyrażają się w modyfikacjach wprowadzanych przede wszystkim na podstawie umowy spółki, jej zmian oraz ewentualnie orzeczenia sądu. Mogą one wyrażać się w szczególności w odebraniu (pozbawieniu) wspólnikowi niektórych praw lub zwolnieniu go z obowiązków, w przyznaniu praw przewidzianych w ustawie, które mogą zostać wprowadzone na podstawie umowy spółki, w odmiennym od ustawowego określeniu zakresu przysługujących wspólnikowi praw lub obowiązków czy w modyfikacji zasad ich wykonywania. Oczywiście możliwe jest też łączne zastosowanie poszczególnych rodzajów modyfikacji w ukształtowaniu pozycji konkretnego wspólnika w spółce. W zakresie praw w sferze wpływu na zmiany składu osobowego konsekwencją modyfikacji może być – w zależności od postanowień umowy spółki – ukształtowanie składu jej wspólników jako z założenia otwartego bądź też względnie zamkniętego.

W zakresie modyfikacji pozycji wspólnika spółki jawnej istotne znaczenie odgrywa wyznaczenie granic swobody umów (art. 353¹ k.c. w zw. z art. 2 k.s.h.), które określają jednocześnie zakres możliwych odstępstw od wyznaczonej ustawą pozycji wspólnika oraz możliwości ich wprowadzenia w drodze zmian umowy spółki. W szczególności uwzględnienie natury stosunku prawnego spółki jawnej wymaga po pierwsze rozważenia istoty stosunku spółki handlowej jako takiego, w którym podstawowym elementem jest zobowiązanie wspólników do współdziałania dla osiągnięcia zamierzonego celu (art. 3 k.s.h.), a po

drugie natury spółki jawnej, która charakteryzuje się istnieniem więzi między współnikami, istotnym znaczeniem zaufania między nimi i osobistego zaangażowania w jej działalność. Postanowienia umowy, odbiegające od regulacji kodeksowej, powinny również uwzględniać normy zawarte w klauzulach generalnych, przewidzianych w szczególności w art. 5, 56–58, 65 oraz 353–354 k.c.

Niezależnie od sposobu ukształtowania sytuacji współnika w zakresie przysługujących mu praw i spoczywających na nim obowiązków, w każdym przypadku ponosi on nieograniczoną odpowiedzialność za zobowiązania spółki jawnej. Modyfikacje umowne w tym zakresie wywołują skutki tylko w stosunkach wewnętrznych. Istnienie tej odpowiedzialności i zasady jej ponoszenia przez współnika powinny być uwzględniane przy analizie dopuszczalności odmiennego od ustawowego ukształtowania w umowie praw i obowiązków współnika.

VIII. Niniejsza rozprawa ma za przedmiot analizę uregulowań sytuacji prawnej współnika spółki jawnej w prawie polskim. W pracy zastosowanie znajdują wszelkie metody wykładni wykorzystywane w dogmatyce prawa prywatnego, w szczególności językowa, logiczna, funkcjonalna i systemowa, przy uwzględnieniu również wykładni historycznej, odwołującej się do regulacji prawnych zawartych w kodeksie handlowym, ich wykładni czy orzecznictwa powstałego pod rządem tych przepisów. Natomiast zrezygnowano z metody prawnooporównawczej. Takie podejście podyktowane zostało zakresem omawianych zagadnień, których prezentowanie na tle ustawodawstwa innych państw wykraczałoby poza zamierzony cel opracowania. Ponadto specyfika rozwiązań przyjętych na gruncie polskiego prawa implikuje niejako skoncentrowanie się na analizie tytułowego zagadnienia właśnie w tym obszarze. Badania prawnooporównawcze musiałyby uwzględniać szerokie spektrum konstrukcji, rozwiązań i pojęć występujących w obcych systemach prawnych, a ich dogłębna analiza – by nie narazić się na zarzut powierzchowności – byłaby zabiegiem wykraczającym poza cele prezentowanego opracowania.

Rozdział I

Struktura podmiotowa spółki jawnej

§ 1. Aspekty konstrukcji spółki jawnej wpływające na pozycję prawną wspólnika

1. Istota spółki jawnej jako handlowej spółki osobowej

Spółka jawna jest spółką osobową, która prowadzi przedsiębiorstwo pod własną firmą, a nie jest inną spółką handlową (art. 22 § 1 k.s.h.). Elementami mającymi wpływ na ukształtowanie pozycji prawnej wspólnika zdają się w świetle tej definicji przede wszystkim konstrukcja spółki handlowej oraz wskazanie na jej osobowy charakter.

Wśród teorii wyjaśniających istotę konstrukcji prawnej spółki³ żadna nie oddaje jej w pełni, ale jednocześnie można w odniesieniu do spółki jawnej wskazać elementy każdej z nich. Istotę tej spółki oddaje przede wszystkim teoria umowy (teoria kontraktowa)⁴. Można w niej wskazać również elementy teorii instytucji (organizacji), teorii majątku celowego (*partimoine d'affectation*)⁵ i – w znikomym zakresie – teorii normatywnej oraz teorii strukturalnej.

³ Teorie te prezentują w szczególności M. Romanowski (w:) *System prawa prywatnego*, t. 16, *Prawo spółek osobowych*, red. A. Szajkowski, Warszawa 2008, s. 92 i n.; S. Włodyka (w:) *System prawa handlowego*, t. 2A, *Prawo spółek handlowych*, red. S. Włodyka, Warszawa 2007, s. 35 i n.; A.W. Wiśniewski, *Prawo o spółkach. Podręcznik praktyczny*, t. I, Warszawa 1992, s. 46 i n.

⁴ Zawarta w art. 3 k.s.h. ogólna definicja umowy spółki handlowej wydaje się bowiem dostosowana przede wszystkim do konstrukcji handlowych spółek osobowych. Por. J. Krauss (w:) *Prawo handlowe*, red. J. Okolski, Warszawa 2008, s. 135; M. Litwińska-Werner, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 133–136.

⁵ Drugi wariant wyróżniany obok teorii majątku celowego zakłada, iż spółka stanowi określoną w umowie formę organizacyjno-prawną przedsiębiorstwa spółki –

Ze względu na zrzeszeniowy charakter spółka jawna zaliczana jest do korporacji⁶, czyli struktur, których cechą charakterystyczną jest występowanie w ich ramach stosunków prawnych członkostwa. Członkowie, czyli wspólnicy, będący stronami tych stosunków, stanowią podstawowy element ustroju spółki. To wspólnicy tworzą spółkę dla osiągnięcia wspólnego celu, wyposażają ją w majątek, wnosząc wkłady, decydują o treści umowy spółki, która – poza przepisami prawa – stanowi podstawę organizacji i funkcjonowania spółki, a wykonując przyznane im uprawnienia, kształtują jej działalność, wpływają na funkcjonowanie spółki oraz decydują o jej istnieniu⁷. Za względu na brak konstrukcji kapitału zakładowego i powiązania członkostwa w spółce z uczestnictwem w nim, należy uznać, że jest ona zrzeszeniem, w którym podstawowe znaczenie odgrywa osobiste uczestnictwo (członkostwo) wspólników oraz ich współdziałanie dla osiągnięcia wspólnego celu, zaś drugoplanową rolę odgrywa związane z tym dążeniem połączenie środków majątkowych⁸.

por. M. Romanowski (w:) *System prawa prywatnego...*, t. 16, s. 96; S. Włodyka (w:) *System prawa handlowego...*, t. 2A, s. 37.

⁶ Na temat różnic pomiędzy korporacjami wyposażonymi w osobowość prawną i niemającymi takiej osobowości – W. Chrzanowski, *Zarys prawa korporacji. Część ogólna*, Warszawa 1997, s. 45 i n. G. Kozieł, *Przeniesienie praw i obowiązków wspólników w handlowych spółkach osobowych. Uwagi na gruncie regulacji art. 10 k.s.h.*, Kraków 2006, s. 24, uznaje handlowe spółki osobowe za jednostki organizacyjne typu korporacyjno-zakładowego.

⁷ Na temat cech korporacji (osób prawnych typu korporacyjnego) – S. Grzybowski, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1985, s. 177; R. Longchamps de Berier, *Wstęp do nauki prawa cywilnego*, Lublin 1922, s. 108; Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 1993, s. 134; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001, s. 224; F. Zoll, *Prawo cywilne w zarysie*, t. I, z. 1, Kraków 1946, s. 104.

⁸ Por. A. Kidyba, *Handlowe spółki osobowe*, Biblioteka Prawa Spółek, t. I, red. A. Kidyba, Warszawa 2010, s. 32. Cecha ta odróżnia ją od spółek kapitałowych określanych jako osoby prawne typu kapitałowo-korporacyjnego czy korporacje kapitałowe, z uwagi na to, że stanowią jednocześnie połączenie kapitałów, jak i osób dla realizacji zamierzonego celu. Por. J. Tomkiewicz, J. Bloch, *Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Kodeks handlowy. Art. 158–306 i 491–497. Komentarz wraz z uzasadnieniem Komisji Kodyfikacyjnej i orzecznictwem*, Warszawa 1934, s. 1; J. Frąckowiak (w:) *System prawa handlowego*, t. 2B, *Prawo spółek handlowych*, red. S. Włodyka, Warszawa 2007, s. 41; S. Sołtysiński (w:) *System prawa prywatnego*, t. 17A, *Prawo spółek kapitałowych*, red. S. Sołtysiński, Warszawa 2010, s. 17; A. Szajkowski, *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 1997, s. 69; K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Ustanie członkostwa w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, Kraków 2002, s. 26 i n.

Spółka jawna jest też stosunkiem prawnym, powstałym na podstawie umowy, przez którą wspólnicy zobowiązują się dążyć do osiągnięcia wspólnego celu przez wniesienie wkładów oraz, jeżeli umowa spółki tak stanowi, przez współdziałanie w inny oznaczony sposób (art. 3 k.s.h.). Stosunek ten uregulowany został w zakresie jego powstania, organizacji, funkcjonowania oraz rozwiązania w przepisach kodeksu spółek handlowych (art. 1 k.s.h.). Natomiast w sprawach nieuregulowanych w tej ustawie mają do niego zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego, przy czym jeżeli wymaga tego właściwość (natura) stosunku prawnego spółki jawnej, przepisy kodeksu cywilnego stosuje się odpowiednio (art. 2 k.s.h.), a więc niektóre z nich stosuje się wprost, inne z modyfikacjami, a innych wreszcie nie stosuje się wcale⁹.

Za strony stosunku prawnego spółki jawnej należy uznać zarówno spółkę, jak i jej wspólników. Jego specyfika wyraża się w tym, że spółka i wspólnicy są odrębnymi od siebie podmiotami prawa, powiązanymi stosunkami uczestnictwa, przy czym jednocześnie wspólnicy wchodzi w skład struktury organizacyjnej spółki. Występują w nim cechy zbliżone do stosunków zobowiązaniowych (obligacyjnych), jednakże wzbogacone istotnie elementami organizacyjnymi. Spółka stanowi jednocześnie organizację wspólników, o określonych w przepisach prawa oraz umowie spółki zasadach działania. W związku z tym stosunek prawny spółki należy zakwalifikować jako mający charakter zobowiązaniowo-organizacyjny (obligacyjno-korporacyjny)¹⁰. Ze względu na podmiotowość prawną spółki jawnej, jej konstrukcja wyraża się przede wszystkim w istnieniu stosunku prawnego pomiędzy powołanym do prawnego bytu nowym podmiotem (spółką) a odrębnymi od niego podmiotami, działającymi jednocześnie w ramach jego organizacyjnej struktury (wspólnicy)¹¹.

⁹ Na temat stosowania przepisów kodeksu cywilnego do stosunków spółek handlowych – por. m.in. S. Sołtysiński, *Przepisy ogólne kodeksu spółek handlowych (wybrane zagadnienia)*, PiP 2001, z. 7, s. 3 i n., a także P. Bielski, *Zasady stosowania kodeksu cywilnego w sprawach ze stosunków prawnych spółki handlowej i spółdzielni*, cz. I, Pr. Sp. 2010, nr 9, s. 58 i n., cz. II, Pr. Sp. 2010, nr 10, s. 38 i n.

¹⁰ Por. S. Sołtysiński (w:) S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych*, t. I, *Komentarz do artykułów 1–150*, Warszawa 2006, s. 37. Na okoliczność, iż spółka handlowa jest trwałym stosunkiem prawnym i jednocześnie prywatnoprawną organizacją wspólników, zwracają uwagę A. Szajkowski, M. Tarska (w:) *Kodeks...*, t. I, s. 50.

¹¹ Taki sposób ujęcia stosunku spółki jawnej nawiązuje do koncepcji podmiotowego stosunku prawnego przedstawionej przez A. Kleina, *Ewolucja instytucji osobowości*

Katarzyna Kopaczyńska-Pieczniak – doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Gospodarczego i Handlowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; radca prawny. Jest autorką i współautorką publikacji z zakresu prawa cywilnego i handlowego, dotyczących w szczególności problematyki prawa spółek, umów, a także prawa konkurencji. Wykłada prawo handlowe, prawo umów w obrocie gospodarczym oraz prawo konkurencji na studiach prawniczych i administracyjnych, a także dyplomowych.

■ Publikacja stanowi pierwszą na rynku wydawniczym monografię, w której dokonano analizy zagadnienia pozycji prawnej wspólnika spółki jawnej. Zawarta w niej została dogłębna charakterystyka praw i obowiązków wspólnika spółki jawnej, a także ponoszonej przez niego odpowiedzialności za zobowiązania spółki, wyznaczających jego pozycję prawną. W opracowaniu uwzględniono poglądy doktryny oraz orzecznictwo związane z omawianymi, niejednokrotnie spornymi, kwestiami. Jednocześnie zaprezentowano propozycje wyjaśnienia wskazywanych w nauce i pojawiających się w praktyce wątpliwości, dotyczących omawianych zagadnień.

■ Książka adresowana jest zarówno do teoretyków prawa, jak i praktyków zajmujących się problematyką prawa spółek handlowych – sędziów, adwokatów, radców prawnych, notariuszy, a także wspólników spółek jawnych oraz innych handlowych spółek osobowych.

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-264-4365-7

9 788326 443657

Cena 119 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.książki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl